

Добры дзень, сябры! З вамі і для вас – радыёстанцыя “Беларусь”. Разам са сваімі слухачамі надзейна і ўпэўнена трымаем на хвалях радыё. Разам вандруем у мінулае і спрабуем зазірнуць у будучыню. А перадача “Беларусь ад А да Я” – яшчэ адна нота мажорнай гамы радыёстанцыі. Праўда, у гэтай ноты бываюць розныя адценні – і вясёлыя, і шчымыліва-пранікнёныя, і светла-сумныя. Прынамсі, так мяркую я, Таццяна Старасценка. А сённяшняя наша перадача будзе прысвечана маці, беларускай жанчыне-маці, мужнай і пяшчотнай, чулай і самаахвярнай.

Гучыць музыка.

Маці, мама, мамачка, мамка, матулечка, матуля, матулька, матулечка... Колькі слоў у беларускай мове ёсць для называння самага дарагога чалавека – той, што нарадзіла, паставіла на ногі, пусціла ў свет, дала кірунак у жыцці! Слова *маці* агульнапрынятае і зразумелае ўсім славянскім народам, яно мае генетычна звязаныя аднаведнікі ў іншых славянскіх мовах – рускай, украінскай, балгарскай, сербскай і харвацкай, славенскай, чэшскай, славацкай, польскай... Без мамы няма жыцця. Не дзіва, што вобраз жанчыны-маці – яркі, запамінальны – сустракаем у шматлікіх мастацкіх тэкстах. Беларускія пісьменнікі адлюстроўваюць асноўныя значэнні слова *маці*: ‘тая, што дала жыццё’, ‘жанчына’, ‘захавальніца жыцця і міру на зямлі’, ‘мадонна’, ‘пакутніца, якая смуткуе па страчаным на вайне сыне’. Вобразныя азначэнні сведчаць пра глыбіню любові і адданасці самаму любяму чалавеку на зямлі: у мастацкіх тэкстах мама – бясконца-дарагая, ласкава-трывожлівая, пакорліва-святая, славянская, сялянская, цяжыта-набожная. Аднак такіх азначэнняў, хоць яны, безумоўна, і трапныя, і паэтычна апрацаваныя, не так шмат. Загадка? Не, хутчэй, заканамернасць. І філасофская, і псіхалагічная, і лінгвістычная. Ёсць першаснае і ёсць другаснае, ёсць звышважнае і ёсць другараднае, ёсць пазачасовае і ёсць часовае. А ёсць святое і вечнае, адзінае і непаўторнае. Як у Сяргея Грахоўскага : “Сапраўдны цуд жанчына, але Маці – адзінае вышэйшае імя”.

Гучыць музыка.

Ёсць мама – ёсць жыццё, напоўненае самымі рознымі колерамі, але найбольш – яркімі, святочнымі. Мы лічым, што так і павінна быць. Сёння, заўтра, паслязаўтра... Але няўмольны і падчас жорсткі час усё расстаўляе па-свойму. І калі мы трацім на золкіх скразняках неспадзеву самага дарагога чалавека, то разумеем, што нашае жыццё падзялілася на дзве часткі: да і пасля. І гэтае “да” – найлепшае, найсвятлейшае, найдаражэйшае. Успамінаюцца радкі Навума Гальпяровіча:

Чытае артыст. Божа, як мне не стае маёй матулі! Як мне самотна і адзінока без яе вачэй і ўсмешкі, без яе даверлівых доўгіх размоў, без яе ўніклівага пагляду... Як шмат я не сказаў ёй, і толькі цяпер, калі выраслі ўласныя дзеці, я з унутранымі слязамі зразумеў,

як адзінока становіцца тым, хто выгадаваў, выпеставаў і выпусціў у дарослае жыццё сваіх гадаванцаў.

Сапраўды, колькі слоў, шчырых і сардэчных, мы не паспелі сказаць самаму дарагому чалавеку на свеце! Колькі калыханак мы не прысвяцілі маме. Так, менавіта ёй! У вершы Юрася Свіркі “Мама спіць” ёсць такія радкі:

Чытае артыст.

Мама спіць.

У хаце ціха-ціха.

І за вокнамі таксама цішыня.

Мусіць, перастаў і вецер дыхаць,

Правады над дахам не звіняць.

Месяц вішняку нарэзаў вязку,

Доўга рэзаў, вышчарбіў лязо.

Мама спіць.

І з ёй заснулі казкі,

Пераказаныя тысячу разоў.

Гучыць музыка.

Адразу ўяўляецца стол, збоку ад яго канапа, паліцца грубка, а ў ёй трашчаць дровы. За сталом – юнак, які з пячотай і замілаваннем глядзіць на канапу. Ён, пэўна, добра ведаў жыццё сваёй мамы. Усе сталыя гады яно не было ўсыпана ружамі. Тым не менш, было ў ім і шмат светлага, дарагога ёй. І адно з самых дарагіх ды светлых – сын. Чалавеку, пакуль ён пры маме, спакойна і бесклапотна. Турботы замыкаюцца найперш на ёй і вырашаюцца фактычна ёю. Маці заўсёды гатовая прыняць на сябе усё, што хвалюе дзяцей, зрабіць усё, каб было лепш. Калі дзеці падростаюць, маці не здольная да канца абараць сына ці дачку, не можа вырашыць іх праблемы. І калі маме добра спіцца, у гэтым немалая заслуга дзяцей. Яны выраслі і ствараюць усе умовы для таго, каб маме жылося спакойна, каб яна годна адчувала сябе. Гэта яны дзеля мамінага адпачынку гатовы не дыхаць, паўпільваць на правады, каб тыя не перашкодзілі маці хвілінку паспаць. Найбліжшае шчасце для кожнай маці, калі дзеці клапоцяцца пра яе.

Гучыць песня “Калыханка маме” (словы Ніны Мацяш, музыка Іны Вінаградавай).

Сябры, у эфіры перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная маме. Яе вобраз авяяны самай высокай паэзіяй. Яе вобраз – увасабленне дабрыві, самаахвярнасці, бескарыслівасці. У беларускай літаратуры створана многа твораў пра мужнасць маці, яе гатоўнасць ў любы момант засланіць сваіх дзяцей ад бяды і небяспекі. Так, вядомы беларускі пісьменнік Васіль Быкаў у аўтабіяграфічным творы “Пункціры жыцця” пісаў:

Чытае артыст. **Маці была дужа далікатная характарам, не надта здаровая, часта хварэла. Я не чуў ад яе якой сваркі з бацькам, ніводнага злосна-пагрозлівага слова да дзяцей. Усё – ласкава, лагодна,**

з нейкай застарэлай тугой у душы. Мусіць, таму, што жыццё аднеслася да яе даволі драпежна: у гады рэвалюцыі і грамадзянскай вайны яна страціла першага мужа, пасля памерла дачушка, шаснаццацігадовая Антунінка. Маці была амаль непісьменная. І колькі я яе памятаю, заўжды ў працы, у нязбыўным гаротным клопаце – як накарміць, у што апрануць нас траіх. І гэты свой клопат яна несла моўчкі. Толькі ўсё адбівалася на твары, і я змалку выдатна адчуваў змены яе настрою па выразях спакутаванага твару.

Пражыла Ганна Рыгораўна, магчыма, дзякуючы свайму лагоднаму характару, некароткі век, у нябыт яна адышла ўначы, калі ёй споўнілася 90 гадоў. Любоў да маці адлюстравалася ў шматлікіх творах Васіля Быкава. Яркае рэха гэтай любові прагучала ў аповесці “Жураўліны крык”, дзе пра маладога хлопца Глечыка, названага пісьменнікам Васількам, гаворыцца так: “Васілька вельмі любіў маці – дужа ласкавую, прыветную і добрую жанчыну, з якой усе людзі ў пасёлку абыходзіліся вельмі прыветна. Яна ніколі не ведала сярдзітага, грубага слова, была заўжды вясёлая, бывала, кожны, хто сустракаўся з ёю, адразу весела і светла усміхаўся”.

З быкаўскім жыццёвым лёсам суадносіцца і Глечыкава вучоба, і, безумоўна, яго бедаванне ў самым пекле бою пра “родную, адзіную” матулю. “Як ты цяпер там, у варожым палоне адна? Што з табой зробіць крываваыя вылюдкі і хто заступіцца за цябе?” – з трывогаю думае Глечык. Як зазначае літаратуразнаўца Дзмітрый Бугаёў, за хваляваннем Глечыка адчуваецца ўласная быкаўская вясёла-ваенная пары за маці, якая тады таксама была на акупаванай тэрыторыі, хоць і не адна, а са сваім мужам, Васілёвым бацькам.

Мацярынскі пачатак Васіль Быкаў вылучаў у шэрагу жаночых вобразаў, створаных у розных аповесцях. Напрыклад, у “Трэцяй ракеце” паўстае прывабны вобраз Люсі-Сінявочки, якая з выгляду амаль дзяўчо. Але ў яе вельмі выразная спагадлівасць і глыбокае разуменне людзей, адчувае менавіта душой жанчыны, душой маці.

У натачках “Тры абзацы аўтабіяграфіі” Васіль Быкаў падкрэсліваў: “Усю вайну і яшчэ дзесяць год пасля яе быў далёка ад Беларусі, але светлы вобраз роднага краю мацярынскай пяшчотай жыў у маім сэрцы”. І Радзіма ў свядомасці пісьменніка лучылася з вобразам маці, асацыявалася з ім.

Гучыць музыка.

У беларускіх паэтаў нямала радкоў, адрасаваных маці. Аднак вершы Янкі Сіпакова пра самага дарагога чалавека адны з самых трагічных і балючых у нашай паэзіі. У ваеннай завірусе, яшчэ малым, страціў пісьменнік і маці, і бацьку. Думка Янкі Сіпакова бясконца вяртаецца на крушні вайны, спрабуе зразумець, спасцігнуць гора страты бацькоў, гора страты дзяцей. Болей у чытацкіх сэрцах адгукаецца верш “Неадасланы ліст да маці”, у якім кранаюць радкі:

Чытае артыст. Пішуць хлопцы лісты дадому –

У студэнтаў ёсць радасць такая...

Я таксама пішу табе сёння.

А нашто? –

Сам сябе пытаю...

Лісты Янкі Сіпакова да маці неадасланыя, лісты без матчынага водгуку. Паэт разумее: “Пісьмы, мама, мае не даходзяць, Пісьмы, мама, дарог не знаходзяць Туды, да цябе...” Але ўсё роўна пісьмы пішуцца. Пісьмы, дзе кожны радок напоўнены бязмернай любоўю да мамы. Яна ёсць. Хай сабе і ўяўная – у думках, ва ўспамінах. І ад гэтага адчування становіцца цяплей і ўтульней.

Гучыць песня пра маму.

Сябры, вы слухаеце перадачу “Беларусь ад А да Я”, прысвечаную беларускай жанчыне-маці. Светлы вобраз мамы быў надзейным апірышчам духоўнага свету Яўгеніі Янішчыц. Паэтка напісала прачулыя, кранальныя і шчымлівыя вершы пра гэтага роднага ёй чалавека. Маці Яўгеніі, Марыю Андрэеўну, напаткаў у многім тыповы лёс палескай жанчыны-працаўніцы. Яна аддавала свае сілы сям’янскай працы, цягнула ўласную гаспадарку, з любой справай спраўлялася не горш за мужчын. З ранку да позняй ночы яе круціў вір цудоўных клопатаў. Яўгенія Янішчыц спагадала матчынай нялёгкай долі, імкнулася глыбока адчуць боль роднаснага сэрца. Сваю ўдзячнасць маме за чуласць, разуменне, трывогі і хваляванні паэтка выказвала ў вершах. Маміна слова – самае пяшчотнае і гаючае, мамін слых – самы чуйны.

Гучыць музыка.

А мне, сябры, запомніліся радкі пра маму, напісаныя беларускім паэтам Віктарам Шніпам. Давайце іх паслухаем.

Чытае артыст. Мне дзевяць гадоў. Мама гатуе абед і спявае народную песню. Садзячы ў другім пакоі, прыцішыўшы дыханне, слухаю. А потым да памяці перапісваю песню ў сшытак. Хвалюся маме, што запісаў тое, што яна спявала, а мама і кажа: “У тваім запісе толькі два першыя радкі правільныя, а ўсё астатняе ты прыдумаў...” Так з’явіўся мой першы верш...

Мама з бацькам паехалі ў Гарадок. Вярнуліся позна. Сястры прывезлі ляльку, брату вудачку, а мне кніжку Івана Сяркова “Мы з Санькам у тыле ворага”...

На вуліцы ноч. Мароз, завея. Аўтобус у вёску прыбыў амаль на паўтары гадзіны пазней, чым трэба. Выходжу, а на прыпынку мама...

Тэлефонны званок з вёскі. Паштальёнка маме прынесла запрашэнне ад Саюза жанчын прыехаць у Мінск у Палац Рэспублікі на ўрачыстае святкаванне Дня маці. І вось ужо я стаю на вакзале і чакаю аўтобус з Пугачоў. Аўтобус як заўсёды спазняецца, але мы яшчэ паспяваем з’ездзіць да мяне на кватэру, бо мама навезла ўнукам

розных падарункаў. Заходзім у Палац Рэспублікі. Маму сустракаюць з букетам кветак. І я ганаруся сваёй мамай.

...Аўтобус спыняецца. Выходжу. На прыпынку мама...

Гучыць музыка.

Вельмі хочацца, каб у нашым жыцці было як мага больш такіх вось светлых прыпынкаў, дзе заўсёды чакае мама, дзе мы яе заўсёды чакаем. Прыпынкі надзеі, любові і вернасці – няхай яны не знікаюць з жыццёвых бальшакоў. Гэтага жадаю вам я, Таццяна Старасценка. А наша перадача заканчваецца. Да новых сустрэч у эфіры!

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ